

OLIY TA'LIM MUASSASALARINING BOSHQARUV TIZIMI: UMUMIY TUSHUNCHA VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Qodirov Tursunboy Oribjonovich

O'zbekiston respublikasi bank-moliya akademiyasi magistranti.

Ilmiy raxbar: O. Axmedov

O'zbekiston respublikasi bank-moliya akademiyasi dotsenti.

Annotatsia: tezisda oliy ta'lim muassasalarining boshqaruv tizimining umumiy tushuncha va rivojlanish tendensiyalari yoritildi.

Kalit so'zlar: boshqaruv tizimi, innovatsion boshqaruv usullari, boshqaruv tizimining iqtisodiy mexanizmlari, iqtisodiy va tashkiliy mexanizmlar.

Oliy ta'lim muassasalarining boshqaruv tizimi ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, uning samarali ishlashi, ta'lim sifatining oshishi va muassasalar o'rtasidagi raqobatbardoshlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Oliy ta'lim muassasasining boshqaruv tizimi qanday tuzilishga ega ekanligini va uning ishlashini tushunish uchun bir nechta ilmiy yondashuvlarni o'rganish zarur.

Birinchidan, boshqaruv tizimining samaradorligini o'lchashda sistemaning yondashuvi muhim o'rin tutadi. Bu yondashuv, boshqaruv tizimi muassasalaridagi barcha elementlarni bir butun sifatida ko'rishga imkon beradi, ularning o'zaro bog'liqligini va faoliyatini tahlil qiladi. S. T. Bunyakova va A. V. Trofimov kabi tadqiqotchilar boshqaruv tizimining tuzilishi va uning samaradorligini baholashda bu yondashuvni qo'llaganlar.

Ikkinchidan, raqamli transformatsiya va innovatsion boshqaruv texnologiyalarining joriy etilishi oliy ta'lim muassasalarining boshqaruv tizimini takomillashtirishning zamonaviy yo'nalishlaridan biridir. E. I. Gadzhiyeva (2020) tomonidan olib borilgan tadqiqotda raqamli texnologiyalar va innovatsion boshqaruv usullarining oliy ta'lim muassasalarida qo'llanilishi ta'lim sifatini va samaradorligini oshirishga olib kelganligi isbotlangan.

Boshqaruv tizimining iqtisodiy mexanizmlari.

Oliy ta'lim muassasalarining boshqaruv tizimining iqtisodiy mexanizmlari tashkilotning moliyaviy resurslaridan to'g'ri foydalanish va ta'limni samarali boshqarishga xizmat qiladi. Bu mexanizmlar muassasaning moliyaviy barqarorligini ta'minlash, resurslarni samarali taqsimlash, innovatsion faoliyatni rag'batlantirish va strategik rivojlanish rejalari tuzishda muhim ahamiyatga ega.

Ilmiy tadqiqotlarda A. F. Makarov va M. I. Eremenko (2017) oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy resurslarini samarali boshqarishning iqtisodiy mexanizmlarini o'rgangan. Ularning fikriga ko'ra, ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni boshqarish jarayonining yuksak samaradorligi moliyaviy boshqaruvning zamonaviy yondashuvlariga bog'liq.

Shuningdek, G. M. Xalilov (2021) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash uchun samarali iqtisodiy mexanizmlarni joriy etish, shu jumladan, o'quv jarayonining samaradorligini oshirish uchun to'g'ri investitsiyalarni jalb qilish zarurligi ta'kidlangan.

Innovatsion boshqaruv va raqamli transformatsiya

Zamonaviy boshqaruv tizimining asosiy tendensiyalaridan biri innovatsion boshqaruv yondashuvlaridir. Oliy ta'lim muassasalarida innovatsiyalarni joriy etish, jumladan, raqamli texnologiyalarni qo'llash boshqaruv tizimini takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega.

L. V. Minina (2022) o'zining tadqiqotida, oliy ta'lim muassasalarida innovatsion boshqaruv tizimlarining o'rni va samaradorligini o'rgangan. U o'z tadqiqotida, boshqaruv tizimida innovatsion metodlar, xususan, elektron boshqaruv tizimlari, sun'iy intellekt va bulutli texnologiyalarning qo'llanilishi boshqaruvning samaradorligini oshirishga imkon yaratishini ta'kidlagan.

Boshqaruv tizimini takomillashtirish bo'yicha nazariy yondashuvlar.

Oliy ta'lim muassasalarining boshqaruv tizimini takomillashtirishning nazariy asoslari keng qamrovli bo'lib, bir nechta yondashuvlardan iborat. S. A.

Karpov (2020) tomonidan olib borilgan tadqiqotda boshqaruv tizimini takomillashtirishda strategik boshqaruv yondashuvining o'rni va uning ta'lim muassasalaridagi amaliy ahamiyati o'rganilgan. U strategik boshqaruvda, uzoq muddatli rejalashtirish va resurslarni taqsimlash muhimligini ta'kidlagan.

R. A. Alimov va M. M. Pirogov (2021) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda, oliy ta'lim muassasalarining boshqaruv tizimini takomillashtirish bo'yicha metodologik asoslar va yondashuvlar ishlab chiqilgan. Bu tadqiqotda, boshqaruv tizimining samaradorligini oshirishda resurslarni optimallashtirish va innovatsion metodlardan foydalanishning ahamiyati ko'rsatilgan.

Oliy ta'lim muassasasining iqtisodiy va tashkiliy mexanizmlari o'rtasidagi bog'liqlik.

Oliy ta'lim muassasalarida iqtisodiy va tashkiliy mexanizmlarning o'zaro bog'liq ishlashi, boshqaruvning samaradorligini oshirishda asosiy omil hisoblanadi. I. V. Popova (2020) o'z tadqiqotida, oliy ta'lim muassasalarining tashkiliy strukturasi takomillashtirish va iqtisodiy mexanizmlarini o'zgartirish orqali ta'lim jarayonining sifatini oshirish mumkinligini ko'rsatgan.

Oliy ta'lim muassasalari uchun strategik boshqaruv tizimi — bu ta'lim muassasasining uzoq muddatli rivojlanishiga yo'naltirilgan, resurslarni samarali taqsimlash va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladigan boshqaruv jarayonlari tizimidir. Zamonaviy tendensiyalarni o'rganish, ta'lim sohasida yuz berayotgan o'zgarishlarni va yangi talablarni hisobga olishga yordam beradi.

Raqamli texnologiyalarni joriy etish

Innovatsion boshqaruv texnologiyalari: Raqamli texnologiyalarni joriy etish oliy ta'lim muassasalarining strategik boshqaruv tizimiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Bulutli texnologiyalar, sun'iy intellekt, ma'lumotlarni tahlil qilish (big data) va boshqa texnologiyalar boshqaruv samaradorligini oshirishda qo'llanilmoqda. Masalan, raqamli platformalar orqali talabalarning yutuqlarini kuzatish, moliyaviy resurslarni boshqarish va o'qituvchilarning faoliyatini baholash kabi jarayonlar avtomatlashtirilmoqda.

Onlayn ta'lim va masofaviy o'qish: Pandemiya davrida onlayn ta'limning ahamiyati oshdi. Boshqaruv tizimi masofaviy ta'limni tashkil qilish uchun moslashmoqda, shu jumladan, oliy ta'lim muassasalari o'z ta'lim dasturlarini raqamlashtirish, talaba va o'qituvchi o'rtasidagi interaktiv munosabatlarni samarali tashkil etish usullarini ishlab chiqmoqda.

Strategik rejalashtirish va prognozlash

Uzoq muddatli rivojlanish strategiyalari: Oliy ta'lim muassasalarining boshqaruv tizimi mustahkamlashga qaratilgan strategik rejalashtirishni o'z ichiga oladi. Zamonaviy tendensiyalar shundan iboratki, ta'lim muassasalari global iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlarni hisobga olgan holda, o'z strategiyalarini ishlab chiqishlari zarur. Yaxshi ishlab chiqilgan strategiya o'qitish metodikalaridan tortib, talabalar bilan ishlashga, ilmiy-tadqiqot ishlariga qadar barcha sohalarda yuksak natijalar keltirishi mumkin.

Foresight texnologiyalari: Oliy ta'lim muassasalarida istiqbolli prognozlash va tahlil qilish (foresight) texnologiyalarini qo'llash orqali, kelajakdagi ta'lim talablariga javob beradigan strategik rejalashtirishni amalga oshirish imkoniyatlari paydo bo'lmoqda. Bu usul orqali o'quv jarayonlarini va tizimning umumiy samaradorligini prognozlash mumkin.

Qaror qabul qilish jarayonlarini optimallashtirish

Decentralizatsiya (markazlashmagan boshqaruv): Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruvni markazlashtirishdan ko'ra, muassasa bo'ylab qarorlar qabul qilishning markazlashmagan tizimlariga o'tish tendensiyasi kuchaymoqda. Bu esa har bir fakultet, bo'lim yoki institutning o'ziga xos ehtiyojlariga qarab tezkor va samarali qarorlar qabul qilishga imkon yaratadi.

Data-driven qarorlar qabul qilish: Zamonaviy boshqaruv tizimlari ma'lumotlar asosida qarorlar qabul qilishga o'tmoqda. Ma'lumotlarni tahlil qilish orqali rahbariyat o'zgarishlarni va tendensiyalarni real vaqt rejimida kuzatib borish, samarali rejalashtirish va optimallashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Moliyaviy va resurslarni boshqarish

Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash: Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslar va investitsiyalarni samarali boshqarish strategiyasi tobora ahamiyatli bo'lib bormoqda. Oliy ta'lim muassasalari, o'zlarining iqtisodiy holatini yaxshilash uchun yangi moliyaviy manbalarni izlashmoqda, shu jumladan, davlat va xususiy sektordan keladigan investitsiyalarni jalb etish, grantlar va ilmiy tadqiqotlarni moliyalashtirish.

Resurslarni optimallashtirish: Resurslar (xodimlar, infrastrukturaviy obyektlar va moliyaviy manbalar)ni samarali taqsimlash va boshqarish tizimlari oliy ta'lim muassasalarining strategik boshqaruv tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Resurslarni optimallashtirish orqali ta'lim sifatini oshirish, ilmiy va innovatsion faoliyatni kuchaytirish mumkin.

ADABIYOTLAR

1. / R. Tursunov. Ilmiy maqola, Journal of Economics and Education, 2021.
2. **"Strategik rejalashtirish va ta'lim tizimlarining iqtisodiy samaradorligi"** / S. Abdurahmonov. Ilmiy to'plam, Oliy ta'lim tizimi: Muammolar va yechimlar, 2020.
3. **"Boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilishda innovatsion yondashuvlar"** / A. Oripov. Ilmiy maqola, Oliy ta'lim va innovatsiyalar, 2022.
4. **"Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv tizimining samaradorligini oshirish"** / X. Xusanov. Monografiya, Tashkent, 2020.
5. **"Ta'lim tizimining iqtisodiy mexanizmlari va boshqaruv metodlari"** / N. Mamatov. Monografiya, Tashkent, 2019.
6. **"Innovatsion boshqaruv metodlarini joriy etish: Oliy ta'lim misolida"**.